

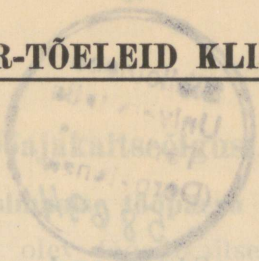
Duplam

ARTUR-TÕELEID KLIIMANN

TÖÖAJAKAITSEÕIGUS

1931

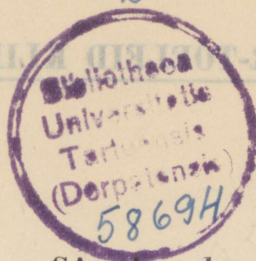
ARTUR-TÕELEID KLIIMANN

TÖÖAJAKAITSEÕIGUS

1. Maksimaaie loopäeva õiguse allikad
 2. Maksimaaie loopäeva õiguse maksuue alatus
 3. Maksimaaie loopäeva õiguse rakenduse
 4. Maksimaaie loopäeva ja loopäeva õiguse
 5. Tööpäevade õiguse
 6. Tööaeg õiguse
 7. Tööaeg õiguse
 8. Tööaeg õiguse
 9. Tööaeg õiguse
 10. Tööaeg õiguse
 11. Tööaeg õiguse
 12. Tööaeg õiguse
 13. Tööaeg õiguse
 14. Tööaeg õiguse
 15. Tööaeg õiguse
 16. Tööaeg õiguse
 17. Tööaeg õiguse
 18. Tööaeg õiguse
 19. Tööaeg õiguse
 20. Tööaeg õiguse

18187

A-7698

Sisukord.

A. Maksimaalse tööpäeva õigus	3
1. Maksimaalse tööpäeva mõiste	3
2. Maksimaalse tööpäeva õiguse allikaid	5
3. Maksimaalse tööpäeva õiguse maksvuse ulatus	11
4. Maksimaalse tööpäeva õiguse rakendus	13
B. Maksimaalse töönädala, töökuu ja tööaasta õigus	15
5. Töönädala õigus	15
6. Töökuu õigus	16
7. Tööaasta õigus	16
C. Ületunnitöö- ja hädatööõigus	17
8. Ületunnitöö mõiste	17
9. Ületunnitööõiguse maksvuse ulatus	18
10. Hädatööõigus	19
D. Töövaheaja ja vaba aja õigus	19
E. Öörahu ja puhkepäevade õigus	20

Tööajakaitseõigus¹.

A. Maksimaalse tööpäeva õigus.

Meil praegu jõus olev tööajakaitseõigus sisaldab õige mitmesisulisi normistikke. Nende olulisema osa ülesandeks on määratella, kui palju aega ühe päeva kestel töövõtja on kohustatud viibima tööandja alalises käsutuses. Rööbiti tööpäeva määritlemisega see osa korraldab ühtlasi ka üksiku nädala, kuu ja aasta tööaja maksimaalset ulatust. Ühenduses eelmiste küsimustega see osa piiritleb veel nn. ületunnitöö normistikke. Tööajakaitseõiguse teise osa ülesandeks on käsitella üksiku tegelise tööpäeva algust ja lõppu, vabu tunde ja lühemaid töövaheaegu. Ja viimane tähtsam osa tööajakaitseõiguse normistikest korraldab töö katkestamisi öörahuks, puhkeajaks, suurteks pühadeks ja pühapäevadeks.

Tööajakaitseõiguse süsteemis esimeseks ning ühtlasi olulisemaks küsimuseks on maksimaalse tööpäeva määritlemine. Viimasest oleneb suur hulk õige mitmesihilisi normistikke tööõiguse erialadelt. Ent täiesti sõltuv temast on tööajakaitseõiguse enese muu probleemistik.

1. Maksimaalse tööpäevana² mõistetakse ühe tööpäeva ajaühikut, mille kestuseks saab töövõtjat kohustada

¹ Tööajakaitseõigus on meil jälle probleemiks saamas. Selle ala senised korraldused, eesotsas 1918. aasta kaheksatunnise tööpäeva deklaratsiooniga, ei tundu praegu enam sobivat. Revolutsionäärsete manifestide tekitatud ebatavaline õiguslik olustik näikse meie reaksionaarse ajastu sotsiaalpoliitikalale olevat talumatu. Ning eriti käesoleva momendi era- ja riigimajandusliku surutise tagantlülkel on tõusetunud päevakorda isegi selle, juba aastakümneid kestnud olustiku õigusliku aluse maksvuse küsimus. Selle kõige tõttu tööajakaitse ei ole praegu mitte üksnes sotsiaalpoliitiliselt aktuaalne. Ta nõudleb süstemaatset seisukohavõttu ka õigus-teaduselt ja ootab lõplikku põhimõttelist lahendust meie kõrgemalt kohtuasutiselt.

² Vrd. Henry Bourdeaux, Code du Travail et de la Prévoyance sociale, Quatorzième édition, Paris 1929, lk. 44 jj. — USJLA, Codice del Lavoro, Raccolta coordinata delle principali disposizioni vigenti, con note e indici, Terza edizione, Roma 1930, lk. 129 jj. — Heinrich Hoeniger,

viibima tööandja alalises käsutuses. Tööpäevana aga mõeldakse neid ööpäevi, mil töö tegemine on maksva korra järgi lubatud.

Esitatud määriteludest nähtub, et maksimaalse tööpäeva mõiste erineb suuresti tegelise tööpäeva mõistest. Maksimaalne tööpäev moodustab ajaühiku, mis on tööandja ja töövõtja õiguste ja kohuste ülemaks piiriks. Tegeline tööpäev³ aga on see ajaühik, mille kestel töövõtja on kohustatud tegeliselt viibima tööandja käitises.⁴ Sellest järeldub, et tegeline tööpäev võib olla ka väiksem maksimaalsest tööpäevast. Viimane ajaühik ongi kõrgemaks normiks, mida ei tohi ületada tegeliseks tööpäevaks nimetatav ajaühik. Kuid on endastmõistetavalt võimalik, ja tavaliselt see ongi nii, et maksimaalne tööpäev ühtib tegelisega. Iialgi ei või aga tegeline tööpäev olla suurem maksimaalsest.⁵

Maksimaalse tööpäeva norm on avalik-õiguslik absoluutne⁶ norm, mille sisu ei saa lepinguosaliste soovide kohaselt muundada. Vastupidiselt sellele tegelise tööpäeva

Arbeitsrecht, Die reichsrechtlichen Vorschriften über das Arbeitsverhältnis, Textausgabe, 13. Auflage, Mannheim-Berlin-Leipzig 1929, lk. 387 jj. — Heinz Potthoff, Rechtsprechung des Arbeitsrechts 1914 — 1927, 2. Auflage, Stuttgart 1927, lk. 388. — Eino Kuusi, L'Oeuvre de Protection sociale en Finlande, Helsinki 1928, lk. 57 jj. — E. A. Kolotuchin i A. M. Kilinskij, Dejstvujuščee zakonodatelstvo o trude, Moskva 1923, lk. 68 jj.

³ Vrd. Ustav o promyšlennom trude, izdanie 1913 goda, § 194: „Rabočim vremenem ili čislom rabočich časov v sutki dlja každygo rabočago sčitaetsja to vremja, v tečenie kotorago, soglasno dogovoru najma, rabočij objazan nachoditsja v promyšlennom zavedenii i v raspordjaženii zavedyvajuščago onym dlja ispolnenija raboty.“

⁴ Käitis, Betrieb, zavedenie tähendab tööõiguses umbes sama, mis ettevõttegi, Unternehmen, predpriятие majandusteadustes. Tema mõiste on määritud ja üksikasjaliselt analüüsitud selle sisulises tööõigusteaduslikus kirjutises — Artur-Tõeleid Kliimann, Käitis ja ettevõtte, Tartus 1930, eritrükk „Õigusest“, 1930, nr. 8, lk. 7, 9 jj.

⁵ Vrd. Walter Kaskel, Arbeitsrecht, Dritte erweiterte Auflage, Berlin 1928, lk. 210 jj.

⁶ Vrd. Hugo Sinzheimer, Grundzüge des Arbeitsrechts, Zweite, erweiterte und völlig umgearbeitete Auflage, Jena 1927, lk. 174: „Diese zeitliche Bestimmung der Arbeitsleistung ist regelmässig eine absolute Bestimmung in dem Sinne, dass die Arbeitsleistung, die zu einer bestimmten Zeit erfolgen muss, zu einer anderen Zeit nicht mehr erfolgen kann, so dass, wenn die Zeit für die Arbeitsleistung verstrichen ist, nicht Verzug, sondern Unmöglichkeit der Leistung vorliegt.“ Ja lk. 175 ta seletab, et üldiselt „Die Regelung der Arbeitszeit ist eine öffentlich-rechtliche und privatrechtliche Regelung.“ Ühenduses lausutuga Sinz-

määr ei tarvitse tingimata olla just avalik-õiguslikku laadi. Tavaliselt tegeline tööpäev ju määritletaksegi töövõtja ja tööandja individuaalsete töölepingutega. Kuid seda võidakse teha lõplikul kujul ka kollektiivlepingutega ja isegi sisekorra määrustega, millel on avalik-õiguslik iseloom. Viimane moodus ongi üldiseks tavaks, näiteks, kõigi vabriku- ja tehaseilmeliste käitiste suhtes töönduses, kaevanduses ja veonduses.

Et maksimaalse tööpäeva mõiste järgi sugugi ei ole nõutav, et töövõtja kogu selle ajaühiku kestel töötaks, siis piisab sestki, kui selle aja vältel alaliselt viibitakse tööandja käitisel ja käsutuses. Selle järgi tuleb lugeda maksimaalse tööpäeva hulka sedagi aega, mil töövõtja küll just ei tööta, kuid on valmis tegema talle kätte juhatatavat tööd. Kuid üldpõhimõtteliselt ei või arvata sellise ajaühiku sekka töovaheaegu, kui väikesed need oleksidki. Samuti ei kuulu siia hulka ka aeg, mis kulub tööle tulekuks ja töölt minekuks. Siiski erandlikult arvatakse maksimaalse tööpäeva ajaks aeg, mis on tarvilik kaevandustesse laskumiseks ja sealt töö lõpetusel maapinnale tõusmiseks.⁷

Nii maksimaalse kui tegelise tööpäeva mõiste tuleb omakorda hoida lahus käitise tööpäeva mõistest. Maksimaalne tööpäev, nagu tegelinegi, seob üksnes tööandjaid ja töövõtjaid. Kumbki neist ei puutu aga sugugi käitisse. Sellest järeldub, et käitise tööpäev, s. o. ajaühik, mille kestel käitatakse käitist, ei ole sõltuv ei tegelisest ega maksimaalsest tööpäevast. Käitise tööpäev ei tarvitse ühtida ei tegelise ega maksimaalse tööpäevaga. On võimalik kujutella käitist, milles erakordsete olude tõttu töötatakse tegelise tööpäeva normist vähem. Kuid on võimalik kujutella isegi ühe töövahetusega käitist, mis töötab üle maksimaalse tööpäeva normi.⁸

2. Teatavatel majanduslikkudel aladel maksimaalse tööpäeva määritlemise küsimuses meil esineb kahesuguseid õiguseallikaid. Meie natsionaalset päritolu allikatega rööbiti

---

heimer viitab Nikisch'i teosele: Grundformen des Arbeitsvertrags, kus tööajaküsimus on käsitletud kõigiti eeskujulikult. Vrd. selle teose lk. 178 jj.

⁷ Vt. Ustav o prom. trude, § 194; primečanie: „Pri rudničnych rabotach vremja, upotrebljaemoe rabočim na spusk v rudnik i na pod'em iz onago, sčitaetsja rabočim vremenem.“

⁸ Vrd. Kaskel, op. cit., lk. 217 jj.

korraldab seda küsimust ka ex-vene tööõiguslik seadustik.

Eesti allikatest pärivad ses küsimuses tähelepanu eeskätt 1917. ja 1918. aasta deklaratiivset loomu normatiivsed aktid. Mainime siin esirinnas 16. novembril 1918. aastal esitatud Eesti Ajutise Valitsuse⁹ deklaratsiooni „Eesti Vabariigi kodanikkudele“. Selle üleskutseilmelise deklaratsiooni normatiivse eeldusena on eriliselt tähtis veel¹⁰ 15./28. novembril 1917. aastal vastu võetud „Maanõukogu otsus kõrgemast võimust“. Eelmistele ürikutele lisandame teises järjekorras veel Maanõukogu seaduse¹¹ „Ajutise Valitsuse võimupiiridest“ 24. novembrist 1918. a. ja sama aasta 16. novembrist Tööministri kohusetäitja päevakäsu „Tööpäevast ja töökaitse seadusest“.¹²

Ex-vene allikatest võime arvestada maksimaalse tööpäeva määritlemiseks üksi Ustav o promyšlennom trude.¹³ Mainime siin tema sellesisulist 196. ja 197. artiklit-paragrahvi.

Ei nii ex-vene kui eesti allikad määritlevad üht ja sama küsimust, siis on vaja selgitada kummagi allikate liigi jõu suhet ja maksvuse ulatust.

Eesti ürikutest annab selge vastuse maksimaalse tööpäeva asjas ülalmainitud Deklaratsioon. Ta seletab sõna-sõnalt, et „töökaitse seadused, tööliste kinnitamine õnnetuste ja haiguste vastu, ühinemise- ja streigiõigus astuvad jälle jõusse ja et „kaheksatunnine tööpäev tööstuses ja kaubanduses hakkab uuesti maksma“. Viimast öeldist kinnitab autentselt ülalmainitud instruktiivne Päevakäsk. Seal lausutakse, et „Eesti Maanõukogu Vanematekogu ja Ajutine Valitsus tunnistasid kaheksatunnise tööpäeva ja 1917. aasta töökaitse seadused maksvaks“.

Ent suuresti erinevalt käsitleb sama küsimust ex-vene ülalmainitud tööõiguslik Ustav. Tema 196. § deklareerib, et „dlja rabočich, zanjatyčh isključitelno v dnevnoe vremja, rabočee vremja ne dolžno prevyšat odinnadcati s polovinoju časov v sutki“, ja 197. § lisandab sellele: „Dlja rabočich,

⁹ RT 1918,1, Eesti Vabariigi kodanikkudele. Edaspidiseis aruteludes see ürik on märgitud lihtsalt — Deklaratsioon.

¹⁰ Ibid., Maanõukogu otsus kõrgemast võimust. Edaspidi lihtsalt — Otsus või Maanõukogu Otsus.

¹¹ RT 1918,3, Ajutise Valitsuse võimupiiridest. Edaspidi tekstis lihtsalt — Seadus või Maanõukogu Seadus.

¹² RT 1918,1, Tööpäevast ja töökaitse seadusest. Edaspidi lihtsalt — Päevakäsk.

¹³ Svod Zakonov, t. XI, č. 2.

zanjatych, chotja by otčasti, v nočnoe vremja, rabočee vremja ne dolžno prevyšat desjati časov v sutki“.

Ülalosundatud tekstidest nähtub, et maksimaalse tööpäeva määritlemise asjas eesti allikate sisustik on vene Ustavi sellesihiliste normide suhtes kontraarne. Kontraarsete allikate alal on teatavasti kindlaks põhimõtteks, et *lex posterior derogat priori*. Selle normitehnikas üldtunnustatud põhimõtte järgi võiksime maksimaalse tööpäeva jaoks pidada maksvaks sellekohased eesti ürikud ja tühiseks vene tööõigusliku Ustavi §§ 196. ja 197. Kuid sellisele väitele võiks leida vastuväiteid. Esiteks, eesti ürikute kaheksatunnise tööpäeva põhimõtte on väljendatud vaid deklaratiivselt. Sellise deklaratiivse normi teostamiseks oleks veel vaja vastavat normatiivset eriakti, millist aga tänini ei ole veel järgnenud. Teiseks, Deklaratsioon, mis sisaldab kaheksatunnise tööpäeva mõtet, on oma juriidiliselt struktuurilt vaid määrus. Tööõiguslik Ustav on aga seadus. Kuid normitehniliselt on ju nii, et määrus ei muunda seadust.

See vastuväide peaks paika ainult siis, kui oleks õige eeldus, et Deklaratsiooni päevil oli Maanõukogu Otsusega omistatud Vabariigi Valitsusele üksnes määruseandlik võim, kuna seaduseandliku võimu osaliseks tunnistati ta alles ülalmainitud Maanõukogu Seadusega. See Seadus aga anti Deklaratsiooni avaldamisest tervelt kaheksa päeva hiljem. Maanõukogu Otsuses on ju kõnet ainult „määrustest“, kuna alles Maanõukogu Seaduses mainitakse „määrustega“ rööbiti esmakordselt ka „seadusi“.

Tõeliselt asi ei ole hoopiski nõnda. Otsuse ja Seaduse ning Deklaratsiooni ja Päevakäsu kontekstide analüüs osutab ülalkavatsetud vastuväidete pealiskaudsust ja väärsust.

„Määruse“ ja „seaduse“ konfronteerimises on kõige pealt unustatud, et revolutsioonijastu õiguslikud toimingud oma juriidiliselt struktuurilt erinevad põhjalikult konstitutsionaalse korra normatiivsetest aktidest. Revolutsioonijastu aktid on oma loomult kõik originaarsed. Põhiseadusliku korra normatiivsed toimingud on kõik alati derivatiivsed.

Originaarsete aktide „õiguslikuks“ aluseks on revolutsioonilist liikumist kandvad poliitilised põhimõtted. Derivatiivsete toimingute õigusepärasuse määrajaks on aga Põhiseadus. Derivatiivsete aktide normitehnika nõuab, et korraldis oleks kokkukõlas määrusega, määrus

seadusega, seadus Põhiseadusega. Originaarsete aktide normitehnika aga ei tee vahet ei seaduse ega määruse ega korraldise vahel. Originaarsetele aktidele on tähtis, et nad oleksid kokkukõlas üksnes revolutsioonilise liikumise programmidega, manifestide ja deklaratsioonidega. Ja kui nad on seda, siis tuleb neid õigusepärasteks tunnustada. Prantsuse¹⁴ õigusteadus, mis on elanud üle mitmeid revolutsioone, läheb ses asjas märksa kaugemale. Ta tunnustab revolutsioonijastu õigusepäraste võimuorganite kõrval isegi mitteõigusepäraseid ja viimaste toiminguid. Mitteõigusepärased, s. o. niisugused, mille teotsemiseks puudub igasugune õiguslik alus, on kaht liiki: „*de facto*-“ ametnikud¹⁵ ja usurpaatorid. Ainult usurpaatorite, s. o. avaliku teotsemise üldsuunast kõrvale kaldunud võimutsejate akte ei tunnustata, kuna aga *de facto*-ametnikkude toiminguid loetakse seni maksvaks, kuni neid ei ole *ex post* tühistatud.

Meie ei tarvitse maksimaalse tööpäeva küsimuses, õnneks, niiviisi arutellagi. Meie tolle ajastu originaarsete võimude vahekorrad on dokumentaalsete aktidega juba küllal daselt normitud. Meil esines 1917.—1919. aa. vahemaal originaarsete võimudena Maanõukogu, Maanõukogu Vanematekogu ja Juhatus, Päästekomitee ja Maavalitsus pärastise Ajutise Valitsusena. Põhimõtteliselt pidi „ainsaks kõrgema võimu kandjaks“ olema Maanõukogu. Ent tegelik olustik nõudis kõikide ülalmainitud organite varustamist sellise võimu tunnustega. Ja tõeliselt omistatigi Vabariigi Valitsusele (Maavalitsusele) ja Maanõukogu Vanematekogule ning Juhatusele kõrgem võim, kuid esialgu ainult Maanõukogu istungite vaheajaks. See toimus Maanõukogu Otsuse alusel 15./28. novembril 1917. aastal. Kuid revolutsiooni süvenedes seegi kord tundus olevat häiriv. Ja 1918. aastal oma 23. novembri istungil Ajutine Valitsus otsustaski oma tolle aegse kohtuministri J. Jaaksoni esitusega pöörduda Maanõukogu poole, et temalt nõuda Valitsuse võimupiiride laienendamist. See nõue rahuldatigi kohe järgmisel päeval. Oma Seadusega Maanõukogu omistas Ajutisele Valitsusele õiguse käsitada kõrgemat võimu nüüdsest peale ka sel ajal, kui ta ise teotseb.

¹⁴ Vt. Gaston Jèze, Les principes généraux de droit administratif Deuxième édition, Paris 1914, lk. 454.

¹⁵ *De facto* ametnik = le fonctionnaire de fait, usurpaator = l'usurpateur de fonction.

Eesti riikliku elu 1917.— 1919. aastate vahemaal normatiivsete aktide vaheline jõusuhe on järelikult sootumaine kui tänapäev. Tolle aja aktidest oma jõu poolest asuvad esimesel kohal Maanõukogu otsused. Samale tasemele asetuvad ka Maavalitsuse ja Ajutise Valitsuse aktid, mis anti Maanõukogu istungite vaheajal 24. novembrini 1918. aastal, ja eranditult kõik nende organite need aktid, mis anti pärast viimaks mainitud kuupäeva. Teisele jõuastmele asetuvad Maavalitsuse ja Ajutise Valitsuse need aktid, mis anti 24. novembrini 1918. aastal Maanõukogu istungite ajal.

Esimesele kohale asetuvad aktid on oma õiguslikult struktuurilt originaarsed aktid. Viimaste hulka kuulub ka maksimaalset tööpäeva puudutav Deklaratsioon. Sellest kõigest järeldub, et Eesti Ajutine Valitsus oli õigustatud kaheksatunnise tööpäeva põhimõtet deklareerima ja andma teda normatiivseks juhiseks kõigile riigiorganitele. Seda kinnitab selgesõnaliselt ka tolleaegne tööministri kohusetäitja A. Tulp. Oma sellesisulisel Päevakäsu ta paneb ette „ametiis määratud riigiametnikkudele, omavalitsuse asutistele ja ametiühingutele „kaheksatunnise tööpäeva põhimõtte“ täitmise järele valvata ja rikkumise juhtumistest... teatada.“

Sellest kõigest järeldub ühtlasi, et Deklaratsiooni ei saa kvalifitseerida määrusega tänapäeva terminoloogia mõttes. Et väljend „määrus“ esineb Maanõukogu Otsuses, ärge kedagi eksitagu. Ametliku akti iseloomustajaks ei ole tema nimetus, vaid tema sisu. Et tolleaegne määrus ei ole selle sõna tavalises mõttes määrus, nähtub kas või sellestki, et Maanõukogu Otsus tituleerib ka kõrgema võimu akte „määrusteks“ ja isegi „korraldusteks“. Selles Otsuses, näiteks, öeldakse ju, et „Eesti Maanõukogu tunnistab ennast Eestimaa ainsaks kõrgema võimu kandjaks, kelle määruste ja korralduste järele Eestimaal tuleb käia.“

Deklaratsioon on samasuguse jõuga, mis Otsuski, sest et Ajutisel Valitsusel olid samad volitused, mis olid Maanõukogulgi. Vahepeal kokku astunud Maanõukogu oli õigustatud selle tema istungite vaheajal antud deklaratiivse „määruse“ kohta oma „otsuse“ tegema, s. o. oleks võinud küll Deklaratsiooni tühistada. Seda ta aga ei teinud, ei teinud seda ka pärastised võimud. Järelikult Deklaratsioon on jõus veel tänapäevgi.

Nagu ei saa võtta Maanõukogu Otsust sellepärast mää-

ruse and luse võimu delegatsioonina, et seal esineb sõna „määrus“, niisamuti ei saa arvata Maanõukogu Seadust sellepärast seaduse and luse võimu delegatsioonina, et seal esineb väljend „seadus“ rööbiti „määrusega“. Maanõukogu Seadusest nähtub ilmesti, et tema alusel avardatakse Ajutisele Valitsusele juba varem omistatud võimkonda ainult ajaliselt, aga mitte jõuliselt. „Kuna Eesti Vabariigi riiklik korraldus ning loomine... alles käsil ja kõigi seaduste ning määruste väljaandmine ning maksmapanek Maapäeva kaudu isegi tema istungite ajal täiesti võimalik ei ole, nagu see loomulik ning õige oleks, kui juba kindel riiklik korraldus täiesti maksta on hakanud“, siis otsustatakse „Ajutist Valitsust volitada igal ajal, ka Maapäeva istungite ajal, kindla korra loomiseks tarvilikke seadusi ning määrusi välja anda ning maksta panna veel enne, kui need seadused ja määrused on Maapäeva poolt läbi vaadatud ja heaks kiidetud“. Konfronteerides viimast fraasi Maanõukogu Otsuse kolmanda lõikega, nähtub, et see, mis oli võimalik varemalt üksnes Maanõukogu istungite vaheajal, on siit peale võimalik ka isegi istungite ajal. Ja rohkem ei midagi.

Eelarutelust on ühtlasi selgunud, et Deklaratsiooni peame mõistma normatiivse aktina, aga mitte ainult Valitsuse tööprogrammina, s. o. kavatsusena ja sihitlusena tulevaseks tööks. Öeldes, et „kaheksatunnine tööpäev... hakkab uuesti maksta“, Deklaratsioon väljendab põhimõtet, mis on normatiivseks juhiks kõigi organite avalikus teotsemises.

Olgu lisandatud, et ex-vene tööõigusliku Ustavi §§ 196. ja 197., mis on Deklaratsiooni suhtes kontraarse sisuga, olid tühistatud juba 1917. aastal. Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu võttis vastu resolutsiooni, mis pani maksta 10—11^{1/2} tunnise tööpäeva asemel kaheksatunnise. Saksa okupatsioonivõimud ei tunnustanud seda resolutsiooni. Aga Eesti Ajutine Valitsus kuulutas tema põhimõtte uuesti maksvaks. Nõnda siis juba ajalooliselt võttes ei ole kaheksatunnise tööpäeva deklaratsioon paljas tööprogramm, vaid ühel hoobil ka selle programmi teostus ise.¹⁶

¹⁶ Seda kinnitab omakorda ka pärastine Ajutise Valitsuse deklaratsioon, mis on ajaloolise mälestisena avaldatud ka RT 1918, 3. Selles deklaratsioonis, mis on seda selle sõna tavalises mõttes, kõneldakse küll tuleviku-

3. Deklaratsioon loeb kaheksatunnise tööpäeva maksimaalseks ja määrab tema maksvuse piirkonnaks tööduse ja kaubanduse. Sellega Deklaratsioon avardab tööõiguslikus Ustavis antud tööajakaitseõiguse ulatust kaubanduseala võrra.

Siit järeldub, et 1906. aasta 15. novembri seadus, mis korraldab tööaegu kaubanduses ja kaubandusega seotud muil majanduslikel aladel¹⁷, on Deklaratsiooni kaudu teatava määrani muundatud. Selles seaduses esinevaid arvulisi andmeid ei saa siduda enam maksimaalse tööpäeva küsimusega. Kuid need arvulised andmed jäävad jõusse kaubandusliku käitise tööpäeva suhtes. Käitise tööpäev kaubanduses ei tarvitse praegugi olla lühem üheksast töötunnist; see jääb nii nagu see on määratud just 1906. aasta 15. novembri vastava seadusega. Käitise tööpäeva küsimust korraldama on õigustatud linna- ja maavalitsused. Oma sellekohaste sundmäärustega nad võivad normida eriliste eelkomisjonide kaudu äride ja kaupluste, magasinide ja trafikutute, büroode ja kontorite, restoranide ja kohvikute, laatade ja turgude tööaega, selle algust ja lõppu, kuid ikkagi mitte maksimaalse, vaid ainult käitise tööpäeva töötundide ulatuses. 1906. aasta seadus on muundatud veel teiseski mõttes. Nimelt tulevad praegu arvata selles seaduses mainitud kaubanduslikud laod ja keldrid 1923. ja 1924. aastate¹⁸ seaduste kohaselt juba tööstuse hulka. Tööstuse hulka tuleb lugeda ka restoranide kööke, habeme- ja juuksetööstusi ning saunu ja isegi puhtkaubanduslikud komisjonid¹⁹, mille suhtes

kavatsustest, kuid ühenduses töökaitseküsimustega lausutakse, et „osalt on see juba sündinud, nii on kaheksatunnine tööpäev juba maksev“.

¹⁷ Vrd. Ob obezpečeni normalnogo otdyha sluzžaščich v trgovyeh zavedenijach, skladach i kontorach, Sobranie uzak. i raspor. prav., 1906, I, 1894.

¹⁸ Eeskätt RT 1924, 68, I, 30, § 1. Siis RT 1926, 4, I, 6, § 1 ning RT 1923, 106, I, 84. Neile lisandub veel RT 1920, 28, I, 106, mis tühistas senise promyšlennosti mõiste, milline oli määratud Ustav'is o promyšlennosti fabričnozavodskoj i remeslennoj, izdanie 1913 goda, Svod Zakonov, t. XI, č. 2.

¹⁹ Olgu see kas või suurim ebatavalisus, kuid kui maksva õigusliku üldkonstellatsiooni alusel oleme saabunud sellise konsekventsini, siis meie ei tohi tema järeldamisest tagasi kohkuda. Seesugustele nüüdse õigusliku olustiku ebatavalisustele oleme ju varemaltki pidanud juhtima tähelepanu: nii omavalitsuste sundmääruste kohtuliku kontrollimise küsimusele, samuti Riigikohtu administratiivosakonna ja ministeeriumide vahe-

ei maksa nüüd mitte enam kaubanduslik, vaid juba töünduslik tööõigus. Kuid sellest hoolimata, omavalituste õigused ja kohused nende viimaks mainitud käitiste tööaja korraldamise alal jäävad sellest muundusest siiski riivamata.

Teise majandusliku teotsemise alana, mille kohta käib kaheksatunnise tööpäeva norm, on mainitud tööstust. Seda viimast ala meie Deklaratsioon võis mõista nii, nagu teda mõistavad toleaeagsed ex-vene allikadki. Tööstus ehk promyšlennost esineb aga vene normistikkudes peaaegu eranditult töündusena, s. o. ainst muundava majandusliku teotsemusena. Kuid sellisenagi tööstust-promyšlennosti sisustati väga mitmeti. Promyšlennosti mõiste kitsamas mõttes²⁰ haaras enesesse ainult vabriku- ja tehaseilmelise töünduse ja manufaktuuri. Laiemas mõttes²¹ promyšlennost = fabričnozavodskaja promyšlennost + remeslenaja promyšlennost = vabrikutöündus + käsitöündus. Kõige laiemalt sisustas töünduse-promyšlennosti mõiste Ustav o promyšlennom trude, võttes temasse kokku vabriku- ja käsitöündusega ühes ka veel mäenduse (gornozavodstkija promyšlennosti) ja kaubandusliku töünduse eriharu (torgovopromyšlennyja zavedenija i predprijatija). Nii avaralt esines promyšlennosti mõiste üldiselt, s. o. pea kõigis tööõiguslikes normistikes ja vaid erandlikult, teatavate konkreetsete küsimuste kitsamal alal, lisandus siia manu veel muidki majanduslikke teotsemisalasid.

Eesti seadused, peamiselt 1923. ja 1924. aastast²², avardasid ex-vene tööstuse-töünduse mõiste tundmatuseni. Ning

korra küsimusele, kohtu ja administratsiooni vahelistele kompetentsitülide küsimusele ning lõppeks Riigikohtu administratiivosakonna ja üldkogu vahekorra küsimusele (Vt. Artur-Tõeleid Kliimann, Normitehnikast administratiivprotsessiõiguses, Tartus, 1930, Eritrük „Õigusest“ 1930, nr. nr. 1, 2, 3 ja 4, lk. 28 jj.). Kuid kui seadustega loodud olustik ei ole tegeliselt talutav, siis on vaja need halvad seadused asendada kohasemate uutega. Kuni see ei ole toimunud, on õigusesüsteematika ülesandeks nende tegelise eluga vastuoksusse sattunud seaduste normistikkude maksvust konstateerida ja ikkagi määratella.

²⁰ Vrd. Ob utverždenii pravil o prodolžitelnosti i raspredelenii rabočago vremeni v zavedenijach fabričnozavodskoj promyšlennosti i instrukcija činam fabričnoj inspekcii po semu predmetu, Sobranie uzak. i rasp. prav., 1897, I, 1425.

²¹ Vrd. Ustav o promyšlennosti fabričnozavodskoj i remeslennoj, izdanie 1913 goda, §§ 1 ja 2.

²² Vt. märke 18.

tänapäev tuleb sellekohaselt arvata meie dogmaatilise tööstusemõiste ulatusse tööndust²³, kaevanduslikku²⁴ ja kaubanduslikku tööndust²⁵, kaevandust²⁶ ja veondust²⁷.

Kaheksatunnise maksimaalse tööpäeva maksimahakkamisega tekkis meie töönduses üsna ebatavaline õiguslik olukord. Deklaratsioon tühistas kõik senimaksnud korraldused, kuid maksimaalset tööpäeva üksikasjalisemalt määritlevat uut seadust ei ilmutatud. Nõnda on olemas suur tühik meie sotsiaalse seaduseandluse selles osas. Seda tühikut saab küll teatava määrani täita käitiste sisekorramäärustega, osaliselt aga omavalitsuste sundmäärustega.

4. Üksikasjalisema rakenduse osaliseks on saanud kaheksatunnise tööpäeva põhimõtte ainult raudteelaste teotsemise alal²⁸. Siin tuleb nähtavale ka teatavaid kõr-

²³ Tööndusena mõistame teotsemist, mille sihiks on

- a) esemeid valmistada, muundada, viimistella ja kaunistada,
- b) esemeid puhastada ja parandada,
- c) esemeid müügiks korraldada,
- d) esemeid käsitseda dokkides, sadamates, ladudes, keldrites ja aitades,
- e) esemeid ja seadiseid hävitada ja lammutada,
- f) energiat produtseerida, transformeerida või transponeerida, ja
- g) hoonestada maid ja ehitada veondusvahendeid, teid, veeteid, raudteid, sildu, tänavaid, viadukke, tunneleid, muule, kanaleid, maa-aluseid ja maapealseid traadiliine ja torustikke, vabrikuid, tehaseid, jaamu ja töökodasid.

Vrd. RT 1924, 68, I, 30, § 1, b ja c. Selles allikas on antud meie tööõiguslikule tööndusemõistele selgeim redaktsioon.

²⁴ Kaevandusliku tööndusena mõistame teotsemist, mille sihiks on kaevanduse saadusi tehniliselt muundada teisesisuliseks ja -vormiliseks. — Vrd. lex cit., § 1, a, b.

²⁵ Kaubanduslikuks töönduseks nimetame teotsemist, mille sihiks on turuesemete produtseerimine, viimistlemine ja müügiks korraldamine.

²⁶ Kaevanduseks nimetame maapealset ja maa-alust teotsemist, mille sihiks on hankida maapinnast nn. maapõuevarasid. — Vrd. lex cit., § 1, a.

²⁷ Veondusena mõistame teotsemist „inimeste ja asjade veoks“. — Vrd. l. cit., § 1, d.

²⁸ Vt. Raudtee sisekorra määrus 27. aprillist 1921. a. Olgu tähendatud, et selle laiaulatusliku sisekorra määruse normistikkude maksvuse alus on väga väieldav. Igatahes saab neil olla jõudu vaid niivõrt, kui võrt nad ei ole vastuoksuses Teedeministri ja Tööhoolekandeministri sellekohase ühise määrusega RT 1920, 173/174, II, Raudteeteenijate tööaeg ja puhkus. See viimane on antud 24. septembri 1917. a. vastava akti alusel. — Vt, 2. augusti 1920. aasta määrusega ühenduses veel Teedeministri ja Tööhoolekandeministri ühist määrust 24. maist 1924. a., RT 1924, 69/70, II.

valekaldumisi üldisest normist, mis põhjusel selle küsimuse man pisut peatume. Kuigi tööaeg ka siin on korraldatud üldiselt kaheksatunnise tööpäeva põhimõtte kohaselt, ei peeta siiski mitte temast igal juhul kinni. Nimelt tehakse vahet katkestamatu ja katkestatava tööaja vahel. Ainult katkestamatu töö alal, s. o. alal, kus töötatakse vahetpidamatult, pääseb Deklaratsiooni printsiip täiel määral maksvusele. Katkestatava töö alul, s. o., kus ollakse teenistuskohuste täitmisel, ilma et kogu see aeg vahetpidamatult tööd tehakse, on maksimaalne tööpäev kohati märksa pikem. On isegi selliseid töövõtjate kategooriaid katkestatava töö alal, kelle suhtes ühe ööpäeva töötundide ülemmäär ei ole üldse mitte piiritletud. Nii, näiteks, ei ole ühekordse töösoleku ülemmäär ette nähtud üksikutele vagunisaatjatele. Üldiselt on nii, et iga raudteelane on kohustatud tarbe korral isegi peale oma tööaja tavalist lõppu ilmuma tööle. Töötundide ülemmäär on määritletud üksnes rongiteenijatele, välja arvatud üksikud vagunisaatjad. Nende tööpäev ei või olla suurem kuuteistkümnest töötunnist. Selliste rongiteenijate hulka aga ei kuulu veduriteenijad, kelle tööpäev ei või ületada neljateistkümmet töötundi. Kõigi vahetustega töötavate teenijate ühekordse töölolemise ülemmääraks on kuusteist töötundi, välja arvatud telefonistid ja telegrafistid I järgu jaamades, kus ülemmääraks on kaksteist töötundi.

Kaheksatunnisest tööpäevast peetakse siingi kindlasti kinni, kui töövõtjatena esinevad tee-, osakonna-, jaoskonna-, konduktoritereservi-, tehase-, depoo- ja jaamaülemad, osakonna-, jaoskonna-, büroo-, laudkonna-, kantselei-, kontori-, telegraafijaama-, ladu-, apteegi- ja kassajuhatajad, revidendid, kaubandusrevidendid, vanemad meistrid tehastes, teemeistrid, hooneteülevaatajad, kontrollmehaanikud ja ka kõigi mainitute abid, kui nemad vahetuslikult ei tööta, samuti arstid, hambaarstid, rahalugejad, meistrid töökodades, tööjuhid, kalkulaatorid, telegraafimontöörid, takseerijad, eestöötegijad, insenerid ja eriametita tehnikud, kantselei- ja kontoriametnikud, masinakirjutajad, arveametnikud, tabelipidajad, joonistajad, kopeerijad, kümnikud, aidamehed, käskjalad, kirjakandjad, ametmehed ja töölisel töökodades, teeparanduse ja telegraafi töödes.

Olgu tähendatud, et peale raudteelaste teotsemisala on kaheksatunnisest tööpäevast erandlikke kõrvalekal-

dumisi ka teistelgi aladel. Töönduses, kaevanduses ja veonduses võib töötada üle maksimaalse normi neil juhtudel, mil see osutub hädavajaliseks²⁹ valmistusala tootmisprotsessi erakordsete tehniliste tingimuste tõttu. Sellised juhud olgu aga alati töölepingutes ja käitiste sisekorras määrateldud. Ühtlasi olgu tariifitabelites ning hinnastus määratud täpsalt selle erandlikult lubatud erakordse töö tasunormid. Olgu eriliselt toonitatud, et sellist võimalust saab lubada ainult erakordsete ning juhuslike olude tekkimisel. Vastasel korral see võimalus oleks tagaukseks maksimaalsest tööpäevast mööda hiilimisel.

Teiselt poolt maksimaalse tööpäeva üldist normi on vähendatud, ja nimelt alaealiste suhtes. Nii on maksimas kuuetunnine tööpäev kuni kuue- ja seitsmeaastaste töövõtjate suhtes tekstiilitööstuses ja kuue ja poole tunnine tööpäev kõigil muil tööaladel.³⁰

Peale ülaloesitatud majanduslike teotsemisalade meil maksimaalse tööpäeva kaitseõigust ei ole.

B. Maksimaalse töönädala, töökuu ja tööaasta õigus.

5. Rööbiti maksimaalse tööpäevaga on meil normitud ka maksimaalne töönädal, kuid ainult raudteelaste teotsemisaladel.³¹

Maksimaalseks töönädalaks loetakse siin seitsmepäevase kalendrinädala töötundide hulk, mis normist üle töötamine ei ole lubatud.

Et raudteelaste teotsemisalal maksimaalne töönädal esineb vaid subsidiaarselt maksimaalse tööpäeva kõrval, siis ta on siin lühem kui kuue maksimaalse tööpäeva töötundide üldsumma. Katkestamatu töö alal ta ei või sisaldada üle neljakümne seitsme töötunni.

Kuid ametites, kus töötatakse katkestatult, tohib seda nädalat suurendada. Samuti tohib seda normi ka vähendada, kui tööolud seda lubavad või koguni nõuavad. Selline suurendamise ja vähendamise õigus on omistatud raudteevalitsusele. Kuid kui töötundide arvu suurendamise juhul sellega ei jää nõusse tööinspektor, läheb küsimus teede- ja sotsiaalministri ühisele lahendamisele.

²⁹ Sobranie uzak. i rasp. prav., 1897, I, 1425, § 17, primečanie, § 8, primečanie. — Ustav o promyšlennom trude, § 200, viimane lause.

³⁰ RT 1924, 68, I, 30, § 2.

³¹ Raudtee sisekorra määrus 27. aprillist 1921. aastast.

6. Maksimaalne töökuu, mille all mõeldakse kõrgemat töötundide määra üksteisele järgneva kolmekümne tööpäeva kestel, on korraldatud samuti ainult raudteelaste teotsemisaladel.³²

Katkestamatu töö kuutundide ülemmääraks on kakssada neli, millist arvu võib aga suurendada või vähendada samuti nagu lõonädala ülemmääragi.

Katkestatava töö kohta on maksimas teisi korraldusi. Nii on kuutundide normiks kakssada nelikümmend kõigi rongiteenijate suhtes, peale vedurimeeskondade ja üksikute vagunisaatjate. Vedurimeeskondade kuutundide arv ei või ületada katkestamatu töö kuutundide ülemmäära. Kolmsada kuuskümmend kuutundi ülemmäärana töötavad velskerid, vedurivarustajad, vedurimeeskonnad manöövrir, pöörme-
mehed, tulepesade puhastajad, vedurikütjad depoodes, veduri- ja vagunijärelevaatajad, torupuhastajad, rongide määrarjad, vagunimärkijad, kaalujad, rongiseadjad, haakijad, rööpaseadjad, signalistid, jaamamehed, vedurisaatjad, üle-
andeagendid, telegrafistid, telefonistid, jaama-, manöövri-
punkti- ja depookorrapidajad, laekaametnikud, uksehoidjad ja vahid.

7. Maksimaalne tööaasta on normitud üksnes põllumajanduses. Siin mõeldakse selle ajaühiku nimetuse all aega 1. maist 30. aprillini, mis moodustub tegelistest tööpäevadest, mille läbistikune pikkus ei ületaks üheksat töötundi.³³ Tegelikseks tööpäevaks³⁴ loetakse põllumajanduses ühe ööpäeva ajaühikut, mille kestel töövõtja on kohustatud töötama põllunduses³⁵, aianduses³⁶, karjanduses³⁷ või kodumajanduses.³⁸ Tööpäevade pikkuse määritlemiseks

³² L. cit.

³³ RT 1921, 102, I 194, § 2, märkus, §§ 10 ja 11.

³⁴ L. cit., §§ 1 ja 10.

³⁵ Põllundusena mõistame majanduslike hüvede soetamist põlluharimise teel. — Vrd. l. cit., § 1: " ... põllutöö .. "

³⁶ Aiandusena mõistame aedvilja kasvatamist ühe või mitme talupidamise tingimustes. — Vrd. l. cit., § 1: " ... aiatöö .. "

³⁷ Karjandusena mõistame kariloomade pidamist põllumajanduse tingimustes. — Vrd. l. cit., § 1: " .. karjakasvatus .. "

³⁸ Siin mõeldakse vaid põllumajanduslikku kodumajandust: pere toitmist, karja talitamist, hobuste söötmist jne., siis kodu ja elamu hoonete korraldamist ja korrashoidu jne. — Vrd. l. cit., § 1: " ... majatalitamine .. "

seadus on loonud erilised organid üleriikliku ja maade segakomisjonide näol.³⁹

Ülalmääriteldud maksimaalne tööaasta on kaitstud vaid põllumajanduses ja tema eelmainitud kõrvalharudes, kuid ei ole kaitstud põllumajanduses käitatavate tehniliste⁴⁰ käitiste alal. Nende teotsemises maksimaalne tööaasta ei ole üldse normitud. Siin tuleb rakendada üksnes kaheksatunnise tööpäeva õigusnorme.

C. Ületunnitöö- ja hädatööõigus.

Ühenduses tööajakaitseõiguse eelaruteldud üldiste küsimustega leiab lahendamist ka ületunnitöö- ja hädatööõiguse eriküsimus.

8. Ületunnitööks nimetatakse tööd, mida tehakse tegelise tööpäeva lõppedes. Sellest mõistest nähtub, et ületunnitööle on oluline tema mittemahutumine tegelise tööpäeva normi. Järelikult ei ole sugugi tähtis, et tehtav ületund kuuluks ajaühikusse, mis ületab maksimaalse tööpäeva määra. Tavaliselt ongi üldiseks põhimõtteks just see, et ületunde võib teha ainult maksimaalse tööpäeva piirides. Olgu aga lisandatud, et tänapäeva sotsiaalne seaduseandlus ei ole siiski mitte kõikjal asunud sellisele absoluutsele vaatekohale.

Ületunnitööõigus käsitleb fakultatiivset ja obligatoorset ületunnitööd. Fakultatiivne⁴¹ on niisugune ületunnitöö, milleks töövõtja kohustub oma vabal tahtel. Seesugusest ületunnitööst keeldumist ei saa pidada käitiste korra ja lepingu normide rikkumiseks. Ka ei või endastmõistetavalt mingit survet ega sundust olla kohustamiseks selliseks ületunnitööks. Tööinspeksiooni ülesandeks on korraldada seda liiki ületunnitööd, nii et see ei muutuks ei mingis mõttes sunnitud tööks, vaid et ta kannaks seadusepäraselt ja õiglaselt „fakultatiivse“ töö nime.

Obligatoorseks ületunnitööks nimetatakse niisugust tööd, mida töövõtjad on kohustatud tegema käitiste normaalseks käitamiseks. Selle liigi töö hulka kuulub järelikult ainult

³⁹ Ibid., §§ 2, 18—32, 33—41.

⁴⁰ Ibid., § 1, märkus: „Põllutöö kõrvalharuks ei loeta tehnilisi ettevõtteid.“ -- Vrd. Friedrich Aereboe, „Technische Nebengewerbe, Hausindustrie und Verkauf von Bodenerzeugnissen“ teoses Allgemeine landwirtschaftliche Betriebslehre. Vierte Auflage, Berlin 1919, lk. 92 jj.

⁴¹ Vrd. Potthoff, op. cit., lk. 400.

niisugune töö, mis on tingitud erakordsetest kõrvalekaldumistest käitiste normaalsest teotsemisest. Obligatoorset ületunnitööd ei või aga kunagi teha üle maksimaalse ületunnitöö normi, kui selline norm on seadustes üldse fikseeritud.⁴²

Ületunnitöö, mida tehakse käitiste ebatavalistes tehnilistes tingimustes, on hädatöö. Selline töö on tavaliselt lubatud kitsendamatuks, s. o. ka üle seadustes määratud maksimaalse ületunnitöö määra.

9. Töõnduses, kaevanduses ja veonduses meil arvatakse ületunnitööks seda tööd, mida tehakse üle käitiste sisekorra määrustes märgitud tegelise tööpäeva normi.⁴³ Antud määritelu järgi on meil ületunnitöömõistele oluline, esiteks, see, et sellist tööd tehakse üle tegelise tööpäeva normi. Teiseks on mõisteliselt tingimata vaja, et see tegelise tööpäeva määr ise oleks normitud tööinspektorite kinnitatud käitise sisekorra määrustes.

Nagu ilmselt nähtub ületunnitöömõiste sõnastusest, meil ei tehta vahet obligatoorse ja fakultatiivse töö vahel. Maksva õiguse põhjal moodustatud mõistes saab väljenduda ainult nn. fakultatiivne ületunnitöö. Sest et ainult fakultatiivset ületunnitööd ei märgita meil käitiste sisekorra määrustesse.⁴⁴ Seega peame ex-vene määruste ja instruksioonide vastupidist tõlgendit ekslikuks ja koguni seadusevastaseks.

Töö, mida ex-vene määrused ja instruksioonid mainivad obligatoorse ületunnitööna, on töö, mis on tingitud käitiste tehnilistest käitustingimustest. Kuid see töö peab olema

⁴² Vrd. Kolotuchin i Kilinski, op. cit., lk. 71. — W. Silberschmidt, Das deutsche Arbeitsrecht, I. Band, München-Berlin-Leipzig 1926, lk. 308. — Meie ex-vene seadustes leiduvad arvulised andmed maksimaalse ületunnitöö normidena ei ole tänapäev enam maksvad. — Vrd. Sobranie uz. i rasp. pr., 1897, I, 1425, § 18.

⁴³ Ustav o promyšlennom trude, § 200, ainult esimene ja teine lause, ent mitte viimane, mis käsitleb maksimaalset tööpäeva. Viimane lause on sattunud ebasobivasse kohta. Selles lauses väljendatud norme oleks normitehniliselt pidanud järgnema vahetult 196. ja 197. §-ile, mis käsitlevad maksimaalse tööpäeva küsimust. § 200 kolmas lause sisaldab küll „sverchuročno-“ taolise sõna. Kuid see ei tähenda siin mitte ületunde ületunnitööõiguse mõttes, vaid „ületunde“ maksimaalsest tööpäevast. Olgu tähendatud, et ex-vene seadused, määrused ja instruksioonid ei määritle kusagil ületunnitöö üldmõistet, milline asjaolu põhjustabki nii mõningaidki seesuguseid arusaamatusi.

⁴⁴ Vrd. Sobranie uzak. i rasp. prav., 1897, I, 1425, § 17, primečanie.

täpsalt fikseeritud vastavate individuaalsete töölepingutega ning ühtlasi märgitud käitiste sisekorra määrustesse. Aga just see töö, mida tehakse sisekorra määruste piires, ei olegi ju ületunnitöö.

Põllumajanduses⁴⁵ arvatakse ületunnitööks tööd, mida tehakse üle tegelise tööpäeva normi. Ületunnitööks ei või aga arvata sellist tööd, mida normaalses majandamiskäigus ei saa jätta tegemata, näiteks, karja talitamine puhkepäeval.⁴⁶

Ületunnitöö eest maksab tööandja teatavat lisatasu. Selle väljaarvamisel jagatakse kõik teenistusaja eest saadav raha- ja loonuspalk vastava teenistusaja töötundide summale. Sellele tulemusele arvatakse veel juurde 50% palgalisandit.⁴⁷

Ületunnitöö on täiesti keelatud töönduses, kaevanduses ja veonduses alaealistele töövõtjatele kuni seitsmeteistkümnenda eluaastani. Ei ole keelatud, kuid ei loeta ületunde raudteelastele, kelle ülesandeks on tööde juhtimine.

Põllumajanduses on ületunnitöö täiesti keelatud alaealistele töövõtjatele.

10. Hädatööd on meil võimalikud õiguslikult ainult töönduses, kaevanduses ja veonduses. Lubatavad on üksnes sellised hädatööd, mis on hädapäraselt vajalikud peamiselt juhuslikkude häirete kõrvaldamiseks.⁴⁸ Siit nähtub, et hädatöid põhjustavad alati teatavad häired. On tingimata nõutav, et sellised häired oleksid täiesti juhuslikku laadi ja niisugused ühtlasi, mille kõrvaldamine on hädapäraselt kohe vajalik. Niisuguste häirete näiteina võiks loendada katelde lõhkemist, masinate rikkimist, seadiste äkilist purunemist, ehitiste järsku mõranemist jne.

Erakordselt võib hädatööna lubada ka tööd, mis on juhuslikult kuhjunud käitise ühe osakonna ette, takistades nõndaviisi teiste osakondade normaalset töökäiku.⁴⁹

D. Töövaheaja ja vaba aja õigus.

Töövaheaegadena mõistetakse minimaalseid puhke- aegu ja söögiaegu ühe tegelise tööpäeva kestel.

⁴⁵ RT 1921, 102, I, 194, § 13.

⁴⁶ Ibid., § 16.

⁴⁷ Ibid., § 15.

⁴⁸ Vrd. Sobranie uzak. i raspor. prav., 1897, I, 1425, § 15, a.

⁴⁹ Vrd. ibid., § 15, b.

Vabade tundidena mõistetakse ajaühikut tegelise tööpäeva lõpust järgneva tööpäeva alguseni.

11. Töövaheaegu määritletakse töönduses, kaevanduses ja veonduses praegu üksnes tavaõiguslikult. Kõik konkreetsed normid, mis maksid sel alal enne 1917. aasta revolutsiooni, on kaotanud oma jõu Deklaratsiooni avaldamisega. Endised korraldused ei sobi enam kaheksatunnise tööpäeva põhimõttega. Kuid osaliselt on võimalik normida töövaheaegu nüüdki käitiste sisekorramääruste kaudu.

Vähemalt üks kord ühe tegelise tööpäeva kestel tuleb võimaldada söögiaeg kõigile töövõtjatele. Ning käitiste sisekorra määrustes olgu mainitud ka koht, mida söögi ajal kasutatakse.⁵⁰

Kõigil eelmainitud teotsemisaladel, sõltumatult käitiste liigist, ei või lasta alla kaheksateistkümnepäevase töövõtjaid töötada järgemööda üle nelja töötunni.⁵¹

12. Vabade tundide, teiste sõnadega, tööaja alguse ja lõpu määramisega on lugu samane, nagu töövaheaegade korraldamisega.

Töönduses, kaevanduses ja veonduses tööaja algus ja lõpp määritletakse käitiste sisekorra määruste kaudu.

Kaubanduses ja erandlikult käsitöönduses määritletakse sama küsimus linna- ja omavalitsuste sundmäärustega.⁵²

Erandlikult kaevanduses arvatakse tööaja lõpuks maapinnale saabumise moment ja alguseks laskumise hetk.⁵³

Põllumajanduses arvatakse tööaja lõpuks viimase töötunni möödumist töökohal. Tegelise tööpäeva alguseks loetakse aga töövõtjate kogunemiskohale ilmumise momenti.⁵⁴

E. Öörahu ja puhkepäevade õigus.

Öörahuks nimetame öist ajaühikut, mille kestuseks on keelatud töövõtjaid tööle rakendada. Puhkepäevadeks nimetame neid öid-päevi, mil töötamine on keelatud.

⁵⁰ Vrd. *ibid.*, §§ 8 ja 9.

⁵¹ RT 1924, 68, I, 30, § 15.

⁵² Vrd. *Sobranie uzak. i raspor. prav.*, 1906, I, 1894, 1895. — *Ibid.*, 1907, I, 1150. — RT 1920, 28, I, 106, § 4, märkus. — RT 1930, art. 385.

⁵³ *Ustav o promyšlennom trude*, § 194, primečanie.

⁵⁴ RT 1921, 102, I, 194, § 10.

Viimaste hulka kuuluvad peale teatavate nädalapäevade veel nädalapühapäevad ja riiklikult tunnustatud pühad ning suurte pühade eelpäevade õhtupoolikud, mil töötamine on üldiselt täiesti keelatud.

13. Öörahu on meil kindlustatud osaliselt alaealistele ja osaliselt ka naistele. Alla kaheksateistkümnepäevaste rakendamine öötööks on keelatud veonduses, kaevanduses ja töönduses⁵⁵. Kuid selline öötöö keeld ei käi üle seitsmeteistkümnepäevaste alaealiste kohta, kes teotsevad töodel, mis oma iseloomult peavad kestma katkestamatult päeval kui ka öösi. Mainime selliste käitistena klaasi- ja paberivabrikuid. Peale selle on seda laadi ka raua- ja terasevabrikute need tööd, kus kasutatakse reverbeer- ja regeneraatahjusid. Siia kuuluvad lõppeks ka pleki- ning traadigalvaniseeringu tööd, välja arvatud puhastamistöö.⁵⁶

Naiste öötöö ei ole lubatud ei töönduses ega kaevanduses, küll aga veonduses.⁵⁷ Siiski ei kuulu erandlikult selle keelu alla selline töö, mis on vajalik kiirelt rikkivate toorainete säästmiseks.⁵⁸

Keeld ei käi ka naiste ja kuueteistkümnepäevaste kaheksateistkümnepäevaste alaealiste öötöö kohta, mis on tingitud käitise normaalset käitamist häirivast *force majeure*'ist.⁵⁹

Öörahu töönduses, kaevanduses ja veonduses⁶⁰ on kindlustatud üldiselt üheteistkümnepäevaste vahetult järgneva tunni pikkusel ajavältel, kuhu kuulub ühe vahetuse käitise tööpäevast ajavahemik kella kahekümne ühest järgmise päeva kella viieni ja enama vahetuse käitisetööpäevast ajavahemik kella kahekümne kahest järgmise päeva kella viieni. Kuid kui seda erakordsed olud nõuavad, võib kuuekümnepäevaks aastas öönormi lühendada kümnetunniseks.⁶¹

Peale ülalmainitud tööharude öörahu on kaitstud ka põllumajanduses. Ka kõige pikemal tööpäeval olgu

⁵⁵ RT 1924, 68, I, 30, § 16.

⁵⁶ Ibid., § 16, a, b, c.

⁵⁷ Ibid., § 17.

⁵⁸ Ibid., § 19, b.

⁵⁹ Ibid., § 19, a.

⁶⁰ Ibid., § 18. — Vrd. Ustav o prom. trude, § 195.

⁶¹ RT 1924, 68, I, 30, § 20. — Kuid see norm ei käi alla 18-aastaste töövõtjate kohta: vt. RT 1929, art. 634.

töövõtjale võimaldatud ühe ööpäeva kestel vähemalt üheksatunnine öövaheaeg.⁶²

Samuti on keelatud leiva, kondiitrisaaduste ja teiste seesuguste jahuainete valmistamine öösi. Siin mõistetakse öörahuna vähemalt seitsme üksteisele järgneva tunni pikkust ajavälidet. See ajavahemik peab sisaldama aja kella kahekümnekolmest järgmise päeva kella viieni. Kui seda kliima või aastaaeg õigustab, või kui on nii kokku lepitud asjasthuvitatud tööandjate ja töövõtjate organisatsioonide vahel, võib asendada seda ajavahemikku ajavahemikuga kella kahekümne kahest järgneva päeva kella neljani.⁶³

See keeld käib nii kätise omanikkude kui ka töövõtjate kohta. Kuid ta ei puutu ülalmainitud saaduste kodusesse valmistamisse ühe ja sama majapidamise liikmete isiklikuks tarvitamiseks.

14. Puhkeajaõiguse maksvuse piirkonnaks on põllumajandus ühes kõrvalharudega, kaubandus, veondus, kaevandus ja tööndus. Üldiseks allikaks on Pühade ja puhkepäevade seadus.⁶⁴ Veonduse, kaevanduse ja töönduse alal lisandub siia eriallikana Tööstusettevõtete nädalapuhkepäevade seadus.⁶⁵ Neile eelmisile lisandub põllumajanduse piirkonnas täiendavalt veel Põllutöölaliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus⁶⁶, kaubanduse alal 1906. aasta 15. novembri puhkeajaseadus ning sellekohased linna- ja maaomavalitsuste sundmäärused ja raudteelaste teotsemise alal veel 1921. aasta 27. aprilli sisekorramäärus.

Kõigil eelmainitud aladel esineb riiklikkude pühadena ja puhkepäevadena⁶⁷ 1. uusaasta, 2. kolmekuningapäev, 3. iseisvusepäev, 4. palvepäev, 5. suur reede, 6. kevadepühad, 7. esimene mai, 8. ristipäev, 9. suvistepühad, 10. jaanipäev ja 11. jõulupühad. Nendeks päevadeks seiskub töö ja tegevus vähemalt kahekümne neljaks üksteisele vahetult järgnevaks puhketunniks.⁶⁸

Vähemalt kolmekümne kuueks puhketunniks järgemööda

⁶² RT 1921, 102, I, 194, § 12.

⁶³ RT 1929, art. 208, 266, 267, 324, 325, 645. — RT 1930, art. 34.

⁶⁴ RT 1922, 155/156, I, 93. — Vt. ka RT 1923, 132/133, I, 109.

⁶⁵ RT 1926, 4, I, 6. — RT 1923, 132/133, I, 109. — RT 1926, 67, II ja 78, II.

⁶⁶ RT 1921, 102, I, 194.

⁶⁷ RT 1922, 155/156, I, 93, § 1.

⁶⁸ RT 1926, 4, I, 6, § 3.

vabastatakse töövõtjad nädalapühadeks töönduses, kaubanduses ja veonduses.⁶⁹ Siiski erandlikult on töötamine neilgi päevadel lubatud⁷⁰:

a) „seltskondlikkudes huvides elanikkude igapäevaste tarviduste rahuldamiseks tehtavatel töödel veemuretsemise ja valgustuse alal ning ühendusteedel“,

b) „käitistes vahetpidamata kestva valmistusega tööde tegemiseks, mida ei või katkestada ega edasi lükata nende tehnilise iseloomu tõttu“,

c) „valvekorra juures käitistes, töö korrapäraseks käiguks käitistes tarvilikkude puhastus- ja korrashoiutöödel, samuti ka töödel, mille eeltäitmiseks käitise kindlaksmääratud ajal tööd alata ei saaks, niipalju kui võimalik ei ole teha neid töid äripäevadel“, ning

d) „töödel, kus valmistatakse saadusi toorainetest või ümbertöötamisel olevatest ainetest, mis kergesti rikki lähevad ja mida tarvis hävinemisest päästa, kui seda tööd võimalik ei ole teha äripäevadel“.

Viimaste tööde tegijaile võimaldatakse puhkeag erikorras, mis avaldatakse üldiseks teadmiseks „Riigi Teatajas“.⁷¹

Käitiste juhatused on kohustatud koostama nende puhkepäevade kava, mil tööd üldse ei tehta. Selles kavas olgu eraldi tähendatud need tööd, mida on vaja teha pühapäevadel ja pühadel. Samuti olgu seal määrateldud nende tööde läitmise viis ja ühtlasi ka nendel töödel teotsevatele töövõtjatele puhkeaja võimaldamise kord.⁷²

Põllumajanduses on pühad ja pühapäevad töliste ja teenijate puhkepäevadeks. Sel ajal põllumajanduslikud töövõtjad ei ole kohustatud tegema põllutööd, kuna siiski kodumajanduses teotsejad selliseid töid on kohustatud tegema, milleta seal läbi ei saa, näiteks, karjatalitamine ja hobustesöötmine. Seejuures peavad viimasena mainitud töövõtjad olema pooled pühad tööst vabad.⁷³

Ka kaubanduses on nädalapühapäevad ja nädala-

⁶⁹ Ibid., § 3.

⁷⁰ Ibid., § 4.

⁷¹ Ibid., § 5. — See küsimus määritletakse lähemalt RT 1926, 78, II.

⁷² RT 1926, 4, I, 6, § 7.

⁷³ RT 1921, 102, I, 194, § 16.

pühad palgaliste töövõtjate puhkeajaks.⁷⁴ Sellest üldisest põhimõttest on aga arvutu palju kasuistlikke erandeid mitmesuguste kaubanduslike eriteotsemiste jaoks. Kõigi nende küsimuste üksikasjalik korraldamine allub linna- ja maa-valitsuse sundmääruste võimkonnale. Enne sellekohaste määruste koostamist ja avaldamist on mainitud omavalitsused kohustatud kaupmeeskonna ja kaubanduse ala töövõtjate esindajate arvamustega tutvuma seks otstarbeks moodustatavate eelkomisjonide kaudu.⁷⁵

Ka raudteelaste teotsemisalal⁷⁶ esineb erinevaid korraldusi. Üldiselt on see küsimus nii lahendatud, et need raudteelased, kelle tööaeg oleneb nende eriliste funktsioonide täitmise kestusest, saaksid ühe ööpäeva jooksul ühekordse kaheksatunnise ja kuu jooksul ühekordse kahekümneljatunnise puhkeaja. Vagunisaatjatele võimaldatakse kuu jooksul vähemalt kolmekordset kahekümneljatunnist kodukohas viibimist. Rongiteenijate ühekordse puhkuse pikkus on kahekordne kodust äraoleku aeg, millest välispuhkus maha arvatakse. Välispuhkus ei või olla väiksem kui kolm neljandikku eelmisest tööajast. Kui tehtud tööle järgneb töö, mis nõuab rutulist teostust ja juba tehtud töötundide arv ühes järgnevate töötundide arvuga kokku üle lubatud ülemäärana ei lähe, siis ei ole vaheline puhkus obligatoorselt kohustav. Kaheteistkümnetunnise reservitöö järel lastakse teenijad puhkusele. Kui reservis olek ei ole ületanud kahteist töötundi, siis on teenijad kohustatud tarbe korral uuesti tööle ilmuma. Need raudteelased, kes töötavad vahetustega, saavad ööpäeva jooksul vähemalt ühekordselt kaheksatunnise puhkeaja ja kuu jooksul vähemalt kahekordselt kakskümend neli puhketundi.

Kõigil majanduslikel teotsemisaladel põllumajandusest tööduseni lõpetatakse töö ja tegevus kell kaksteist: 1) suures laupäeval, 2) suvistepühade laupäeval, 3) jõulu laupäeval ja 4) vana-aastal.⁷⁷

⁷⁴ Vt. Sobranie uzak. i raspor. pravit., 1906, I, 1894, 6 jj. — Ibid., 1907, I, 1150. — RT 1930, art. 385.

⁷⁵ Sobranie uzak. i raspor. pravit., 1906, I, 1894, 10.

⁷⁶ Raudtee sisekorra määrus 27. aprillist 1921. aastast.

⁷⁷ RT 1922, 155/156, I, 93, § 1, märkus.

A

7698

58694